

ІНФОРМАЦІЙНІ ВМІННЯ ЯК СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

УДК 378.147: 004.77

О. О. Михайлишин

Інформатизація суспільства стала провідною тенденцією світового розвитку. Постійно зростає значення інформаційно-комунікаційних технологій, що вимагає певних знань, умінь та навичок їх застосування. Інформаційна культура відображає як досягнутий рівень організації інформаційних процесів, так і рівень ефективності створення, подання та використання інформації. Виникає необхідність формування інформаційної культури цілого суспільства. Зростає потреба у фахівцях, які опанували інформаційну культуру. Важливим є врахування специфіки певної предметної галузі й особливостей професійної діяльності.

Розвиток України визначається у загальному контексті Європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності загальносвітової культури. Інтеграційний процес полягає в упровадженні європейських норм і стандартів в освіті, науці та техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків. У кінцевому результаті такі кроки спрацьовуватимуть на підвищення в Україні європейської культурної ідентичності й інтеграцію до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного простору [4].

На сучасному етапі переходу від індустріального до інформаційно-технологічного суспільства відбуваються зміни в культурі поведінки людини. Перед нею постає проблема навчитися жити і працювати в інформаційному суспільстві, що вимагає підготовки людини до швидкого сприйняття й опрацювання значного обсягу інформації, опанування сучасних технологій роботи. Розвиток і розповсюдження комп'ютерів – це необхідна складова процесу інформатизації суспільства. Комп'ютерна техніка забезпечує

створення високоавтоматизованого інформаційного середовища, що надає можливість доступу до інформації. Інформаційно-технологічне середовище сприяє глобальному вирішенню проблеми доступу до знання, яке можна отримати в будь-який час та будь-якому місці.

Опанування знань, умінь і навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання є важливою складовою професійної підготовки викладачів оперативного-тактичного факультету Національної академії Державної прикордонної служби України. Однак можливості використання методів упровадження інформаційно-комунікаційних технологій разом із традиційними формами навчання в контексті освіти мають особливості та вимагають науково-методичного обґрунтування. Зважаючи на це, дане питання знайшло сьогодні відображення в цілеспрямованій державній політиці України щодо інформатизації суспільства і Законах України “Про національну програму інформатизації”, “Про освіту”, “Про вищу освіту” тощо [1; 2; 7; 8–10].

При побудові методики формування інформаційної культури викладачів, орієнтованої на розвиток особистісної парадигми освіти, важливо враховувати якості викладача, тобто рівень попередньої підготовки з даної дисципліни, вікові особливості, особливості мислення. Така система навчання передбачає принцип індивідуалізації навчання як одну з форм диференціації. Актуальність теми зумовлюється важливістю проблеми формування інформаційної культури викладачів та необхідністю її вирішення на сучасних методологічних і теоретичних засадах. Ці знання є невід’ємною складовою інформаційної культури випускника оперативного-тактичного факультету. Інформаційна культура стала найважливішим компонентом культури в цілому. Вона розглядається як складова загальної культури, що орієнтована на інформаційне забезпечення професійної діяльності.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні інформаційно-комунікаційні технології навчання займають важливе місце у практичній діяльності офіцера, але навіть при використанні існуючих програмних продуктів більшість викладачів відчуває певні труднощі. Тому постає

необхідність у формуванні інформаційної культури, що передбачає знання існуючих інформаційно-комунікаційних технологій та вміння добирати найбільш раціональне поєднання різних методів навчання. Успішне використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі ставить високі вимоги до професійної підготовки педагогів, обсягу їх знань, культури мови, спілкування, поведінки.

Формування інформаційної культури викладача передбачає опанування знань, умінь і навичок. Підготовка педагогів повинна забезпечити цей обсяг знань, умінь та навичок, що надасть можливість ефективно використовувати у навчальному процесі інформаційно-комунікаційні технології. Особливістю науково-педагогічного складу оперативного-тактичного факультету Національної академії Державної прикордонної служби України є комплектування його старшими офіцерами управлінської ланки органів охорони державного кордону, які мають вищу військову освіту і достатній практичний досвід організації охорони кордону. Але суттєвим недоліком є відсутність у них загальної та спеціальної педагогічної освіти і педагогічного досвіду.

Поняття культури та її види розглядаються в роботах В. Фофанова, С. Іконнікової, М. Кагана, Н. Крилової та ін. Дослідженням поняття інформації займалися А. Урсул, І. Юзвішин та ін.; питаннями визначення суті інформаційної культури – В. Виноградов, Л.Скворцов, Г. Воробйов, В. Милитарев, В. Розін, Е. Семенюк, О. Тарасова та ін. Проблема формування інформаційних умінь як складових інформаційної культури майбутніх учителів розглядається у працях Г. Атанова, В. Паламарчук, Ю. Рамського, Н. Балик, С. Юдакова та ін. Загальним питанням професійної підготовки керівників приділяли увагу В. Балашов, Г. Гребенюк, І. Колодій, А. Кучеренко, О. Парубок, В. Райко, О. Сафін та ін.; психологічним основам підготовки до діяльності – Д. Карпілянський, В. Пліско, М. Савчин, Т. Степанова, С. Яремчук, Т. Яценко та ін.; удосконаленню навчально-виховного процесу – О. Вальчук, В. Клачко, М. Сметанський, І. Сніцар, П. Сікорський, С. Щербіна, В. Ягупов та ін.

Проте аналіз праць учених свідчить, що проблема формування інформаційної культури досліджується здебільшого в контексті підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Значно менше уваги в сучасних дослідженнях приділяється проблемі підготовки науково-педагогічного складу вищих військових навчальних закладів до використання в навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій. У сучасних наукових дослідженнях приділяється увага лише окремим аспектам цієї проблеми, зокрема особливостям використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі філологічної освіти (О. Авраменко, Е. Власов, Т. Кулик), при підготовці майбутніх учителів-словесників (І. Бакаленко, Л. Карташова), формуванню інформаційної культури майбутніх учителів гуманітарних дисциплін (Є. Полат, Н. Протасова), особливостям вивчення гуманітарних дисциплін у школі із застосуванням персонального комп'ютера (О. Гокунь).

Ураховуючи теоретичне значення і практичну важливість проблеми підвищення рівня інформаційної культури науково-педагогічного складу, метою статті є визначення інформаційних умінь як складових інформаційної культури викладача оперативного-тактичного факультету.

Збільшення потоку інформації вимагає від людини сформованості інформаційних умінь, тобто вміння знаходити, опрацьовувати, запам'ятовувати та використовувати інформацію. Інформаційні вміння за своєю суттю є загальнонавчальними, що складає основу для вільного орієнтування в потоці інформації й успішного засвоєння всіх навчальних дисциплін. Необхідність формування інформаційних умінь обумовлено проблемою, пов'язаною з "перевантаженням" інформацією. До цього призвели якісні зміни у професійному середовищі фахівця як результат розвитку комп'ютерної техніки та вдосконалення інформаційно-комунікаційних технологій. Тому виникає необхідність формування фундаментальних знань, пов'язаних із поняттям інформації.

Викладач перестає бути джерелом первинної інформації, він перетворюється у посередника, який сприяє її отриманню. Підвищення рівня

інформаційної культури розглядається як процес формування в педагога системи знань про інформаційно-комунікаційні технології, умінь і навичок їх практичного використання для організації навчально-виховного процесу.

Однією з основних ознак інформаційної культури, яку має людина, є розуміння сутності інформації та інформаційних процесів, їхньої ролі в пізнанні навколишньої дійсності і продуктивній діяльності людини. Аналізуючи загальні властивості інформації, її види та функції, вплив на розвиток і виховання людини, було сформульовано загальний методологічний принцип: інформація, що циркулює в навчальному процесі, повинна бути ефективною на кожному етапі навчального процесу, у кожний момент навчальної діяльності. Цей принцип визначає вибір методів, організаційних форм та засобів навчання, які повинні забезпечувати активну навчальну діяльність. При цьому вся увага суб'єкта навчання спрямовується на сутність явищ або процесів, які він пізнає, вивчає.

У роботах В. Гриценко, М. Вовк, А. Котова до основних ознак інформаційного ресурсу, що сприяють максимальному сприйняттю й опрацюванню значних обсягів інформації та вибору найбільш корисної інформації, віднесено: цінність інформації; розумне дозування інформації; доступність змісту інформації [3].

Інформація є предметом дослідження, вивчення і споживання, а на сучасному етапі розвитку суспільства – найактуальнішою та дефіцитною в усіх сферах людської діяльності. Г. Воробйов виокремлює низку властивостей інформації: повнота, достовірність, новизна, корисність [4].

У побуті використовується інформація, яку можна поділити на масову і вузькоспеціальну. Масова інформація є доступною всім громадянам. Вузькоспеціальна – надається певним прошаркам суспільства залежно від професії членів соціальних груп та поділяється на певні класи: наукова, технічна, технологічна, політична, економічна, нормативна, екологічна тощо. Автор також зазначає, що інформатизація забезпечує людство різноманітними інформаційними ресурсами і передбачає, насамперед, підвищення

продуктивності праці за рахунок зниження співвідношення вартість/продуктивність, підвищення грамотності та рівня життя населення, вступ у нову соціально-економічну формацію, де інформацію можна віднести до найціннішого ресурсу [6].

Розглядаючи питання про сутність інформації, важливо звернути увагу на взаємозв'язок двох об'єктів – джерела і споживача інформації. Джерелом інформації найчастіше є природні об'єкти – планети, люди, тварини, рослини, а на сучасному етапі розвитку науки та техніки – наукові експерименти, машини, апарати. Споживачами інформації є: люди, тварини, рослини, різні апарати і прилади. Тобто певний об'єкт може бути як споживачем, так і джерелом інформації.

У нашому дослідженні увага приділяється взаємозв'язку таких об'єктів, як людина та комп'ютер. Кожен із цих об'єктів може виступати споживачем і джерелом інформації.

У роботі І. Юзвішина розглядається два види інформації: штучна та природна. Штучна інформація, яка створюється людиною, і природна, що нею використовується, є основою інформатизації [6]. Отже, можна розглядати два аспекти інформатизації. Природна інформація виступає як незалежний від нас об'єкт дослідження та пізнання, а штучна – як предмет перетворень об'єктивних даних для використання їх у всіх сферах людської діяльності.

Комп'ютерна техніка забезпечує створення високоавтоматизованого інформаційного середовища, що надає доступ до будь-якого знання, поданого у вигляді інформації. Зазначається, що інформаційне середовище вирішує проблему доступу до знань, які можна отримати в будь-який момент часу і в будь-якому місці [3].

А. Уваров відзначає, що будь-який освічений член інформаційного суспільства повинен:

мати доступ до комп'ютерних баз даних та різних засобів інформаційного обслуговування;

розуміти різні форми і способи подання інформації у вербальній, графічній та числовій формах;

уміти оцінювати й опрацьовувати інформацію з різних точок зору;

уміти використовувати існуючу інформацію для вирішення конкретних завдань [5].

Система освіти в нашій країні перейшла на суттєво новий рівень, який характеризується фундаментальними змінами та новим розумінням мети і завдань освіти. Реалізація багатьох завдань, що постають перед системою освіти, є неможливою без використання в навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій.

Інформатизація суспільства призвела до того, що обсяг інформації, яка надходить до людини із зовнішнього середовища, значно збільшився. Для ефективного використання інформації викладачі повинні мати знання про процес її отримання.

Слід зазначити, що в сучасній психології є відсутнім єдиний погляд на процеси збору, зберігання та переробки інформації, тому запропонована модель виокремлює низку позицій, за якими більшість авторів має єдину думку.

Процес отримання інформації складається з трьох етапів. На першому – відбувається фільтрування, коли з інформаційного потоку, що надходить із зовнішнього середовища, відділяється інформація, яка не відповідає потребам індивіда. Для цього існує певний фільтр, що запобігає інформаційному перевантаженню. Частоту сприйняття інформації можна вважати змінною величиною, яка відображає глибинні потреби особистості й обмежує інформаційний потік за ознаками відповідності потребам. Процес відокремлення інформації від засобів її вираження визначається потребами індивіда, а виокремлення певних сигналів із загального потоку залежить від їх значущості для суб'єкта та його сподівань.

На другому етапі, після відокремлення інформаційного сигналу, необхідного для забезпечення інформаційних потреб індивіда, відбувається сприйняття цього сигналу. Інформаційний сигнал можна визначити як носій

інформації, певну матеріальну структуру, що містить інформацію. Сприйняття інформаційного сигналу відбувається в людському організмі завдяки рецепторам органів відчуття.

На третьому етапі процесу отримання інформації відбувається вибір значущої інформації. У процесі відбору певна частина вже сприйнятої інформації втрачається. Обсяг інформації, яка втрачається, залежить від того, наскільки значущою вона є для індивіда. Якщо інформації не надається достатньої уваги, вона зникає зі свідомості за стислий проміжок часу. Лише та інформація, що свідомо обрана, якій приділено достатньо уваги, переноситься в довгострокову пам'ять.

Вирішальне значення при запам'ятовуванні нового матеріалу має встановлення зв'язків між отриманою інформацією та інформацією, яка була відома раніше. У процесі запам'ятовування може втрачатися зовнішня оболонка інформації, наприклад, порядок слів у реченні, але загальний зміст зберігається тривалий час.

Для розвитку інформаційної культури педагога має значення не тільки психологічний аналіз процесів мислення, а й врахування методологічних принципів психології про єдність свідомості та діяльності, принципів психічного розвитку особистості, організації особистісної педагогічної взаємодії. Слід зазначити, що інформаційно-комунікаційні технології, які ґрунтуються на комп'ютерній і телекомунікаційній техніці, перетворюють не лише комунікаційну систему суспільства, інформаційні ресурси, а певною мірою і його базисні структури.

Сучасні умови вимагають підготовки фахівців, які знають можливості інформаційно-комунікаційних технологій та мають навички їх практичного застосування. Тому в сучасних реаліях найбільш актуальними стали не навички програмування, а вміння використовувати промислові інформаційно-комунікаційні технології у навчально-виховному процесі.

Підвищення рівня інформаційної культури викладачів оперативно-тактичного факультету академії пов'язано з рівнем сформованості у науково-

педагогічного складу вмінь використовувати інформаційно-комунікаційні технології.

У запропонованій системі системоутворюючим чинником є послідовність формування вмінь. Уміння з кожного блоку спочатку є метою навчання, а після того, як вони трансформуються в навичку, тобто відповідна дія приймає розумову форму, перестають бути метою і перетворюються в засіб досягнення нової мети, а саме – опанування вмінь наступного блоку.

Базові вміння мають загальний зміст та визначаються індивідуальними особливостями викладача, а саме його когнітивними (пізнавальними) здібностями. Методологічні вміння визначають підхід до пізнання. Загальні вміння виконують організаційні, забезпечуючі і виконуючі функції. Предметні вміння визначаються, у першу чергу, характером предмета, що вивчається, серед них є спільні для різних предметів.

Накопичений досвід надав можливість виокремити групу вмінь, які пов'язані з формуванням інформаційної культури викладачів. До них ми віднесли вміння:

визначати конфігурацію персонального комп'ютера й основні характеристики базових і допоміжних периферійних пристроїв;

працювати в операційній системі та у файлових менеджерах;

застосовувати програми архівації, антивірусні і діагностуючі програми;

працювати з прикладними програмами (текстовим та графічним редактором, редактором електронних таблиць, програмою для створення презентацій);

використовувати програми автоматизації роботи з інформацією (комп'ютерного розпізнавання тексту й автоматичного перекладу текстів);

використовувати інформаційно-комунікаційні технології навчання з дотриманням основних санітарних вимог, режиму безпечного використання комп'ютерів і вимог режиму таємності;

використовувати інтелектуальні системи, що навчають;

використовувати навчальні, інформаційні та ігрові програми на лазерних компакт-дисках;

підключати Інтернет і працювати з браузерами;

знаходити необхідну інформацію (інформаційна система WWW, електронні бібліотеки, бази даних);

створювати нові засоби навчання на базі інформаційно-комунікаційних технологій;

моделювати особистісно-орієнтоване спілкування та реалізувати індивідуалізоване навчання під час застосування інформаційно-комунікаційних технологій навчання.

Отже, проблема формування інформаційної культури викладачів вищих військових навчальних закладів є перспективною. Інформаційна культура виникає на основі прагнення отримати нове знання, нову інформацію, що відбувається у процесі професійної роботи педагога, тобто обумовлена його професійними потребами. Тому в умовах швидкого розвитку технічних і програмних засобів викладачі повинні оновлювати та вдосконалювати свої професійні знання, уміння і навички використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Напрямами подальших досліджень можуть бути: застосування інформаційно-комунікаційних технологій навчання з метою підвищення ефективності проведення ділових ігор зі слухачами очної форми навчання та впровадження інформатизації у підготовку слухачів заочної форми навчання.

Список використаної літератури

1. Про Національну програму інформатизації : за станом на 10 липня 2002 р. : Закон України. – Офіц. вид. – К. : Парламентське видавництво, 2002. – 20 с.
2. Закон України про вищу освіту / Верховна Рада України. Інститут законодавства. – К., 2002. – 96 с.
3. Воробьев, Г. Г. Твоя информационная культура / Г. Г. Воробьев. – М. : Молодая гвардия, 1988. – 303 с.

4. Гриценко, В. И. Введение в архитектуру информационного пространства / Гриценко В. И., Вовк М. И., Котова А. Б. – К. : Наукова думка, 2003. – 168 с.

5. Уваров, А. Ю. Новые информационные технологии и реформа образования / А. Ю. Уваров // Информатика и образование. – 1994. – №3. – С. 3–15.

6. Юзвішин, І. Й. Інформаціологія або закономірності інформаційних процесів та технологій в мікро- та макросвітах Всесвіту / І. Й. Юзвішин ; [пер. з рос.]. – 4-е вид. – Луганськ : Східноукр. Держ. ун-т, 1999. – 203 с.

7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://med.edu.ua/euedu.html> 255.

8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/laws/KMU_379_264.

9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/laws/ZU_1060_165.

10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/ministry/kollegiy_266.

Рецензент: кандидат військових наук, доцент Мазур В. Ю.